

з функціональною поверхнею, флуоресцентні нанозонди, вуглецеві наноструктурні композити) невисокої вартості з високим економічним і соціальним ефектом; сприяти розвитку вітчизняної наноелектроніки і конкурентоспроможності підприємств мікроелектроніки;

**функціональні матеріали і способи їхнього отримання.** Цей тематичний напрям передбачає впровадження дев'яти технологій для одержання мультикристалічного кремнію; високоефективного термоелектричного матеріалу на основі телуриду свинцю; рафінованого металургійного кремнію; електромагнітних матеріалів; монокристалів кремнію, легованих германієм; застосування новітніх напівпровідникових квантово-розмірних матеріалів у мікрофлюїдиці, біомедичних дослідженнях і екології; виробництва надпотужних постійних магнітів з ефектом обмінної взаємодії; плівкових наноструктурних напівпровідникових матеріалів; наднизькофононих скінтіляторів.

Застосування цього напрямку як пріоритетного сприятиме розвитку термоелектричної галузі і забезпеченню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств з виробництва енергоефективних технологій; надасть можливість підвищити продуктивність процесу карботермічного відновлення кварцитів на 3–5%, забезпечити розробку та отримати нові види продукції для сонячної енергетики та електроніки; підвищити вихід монокристалів, легованих германієм, на ~25%; знизити вартість виробництва магнітів вдвічі-втричі порівняно із застосуванням конкурентних технологій наплення, осадження й імпульсного лазерного осадження; забезпечити конкурентоспроможність підприємств мікроелектроніки; підвищити якість умов життя.

УДК 336.01:004.652.6

## ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ



**Актуальність проблеми.** Система державних закупівель в Україні протягом останнього десятиріччя перебуває у стані постійного розвитку і удосконалення, про що свідчать багаторазові зміни

## Висновки

За результатами аналізу інформації можна визначити стан і перспективні напрями досліджень, найбільш результативно працюючі наукові колективи у сфері «нові речовини і матеріали». Ця інформація доповнюється результатами досліджень щодо кількості захищених дисертацій співробітниками відповідних наукових організацій, кількості статей, надрукованих у фахових виданнях МОН України на основі баз даних «Науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи і дисертації України» і «Наукові фахові видання МОН України». Ці бази даних розроблені і постійно оновлюються в УкрІНТЕІ.

Визначені експертами тематичні напрями і критичні технології за цими напрямами у сфері «нові речовини і матеріали» можуть стати пріоритетними для розвитку вітчизняної економіки, оскільки спрямовані на створення нових композиційних, конструкційних, функціональних, наноматеріалів, які сприятимуть підвищенню рівня комерціалізації досягнень вітчизняної науки, конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень. – К: АБУ, 2002. – 480 с.
2. Вороніна М. С. Технологія соціально-економічних наукових досліджень (схеми та приклади): Навч. посіб. К. – 3-тє вид. випр. і доп. – Харків: ВБ «ІНЖЕК», 2007. – 120 с.
3. Иванов В. М. Современные тенденции развития промышленности поликристаллического полупроводникового кремния / В. М. Иванов, Ю. В. Трубицын // Нові технології. – 2009. – № 1 (23). – С. 30–35.
4. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посіб. – К: Кондор, 2003. – 192 с.
5. Левінзон Д. І. Состояние и перспективы производства полупроводниковых материалов в Украине / Д. І. Левінзон, Ю. В. Трубицын // Нові технології. – 2008. – № 1 (19). – С. 78–83.

**А. І. Дешко**, канд. техн. наук,  
**А. Є. Слівак**, канд. екон. наук

законодавства, складу процедур і правил участі в проведенні торгів, функцій центральних органів виконавчої влади щодо здійснення регулювання і контролю у сфері держзакупівель.

Згідно з діючим законодавством [1] до функцій уповноваженого органу належать: проведення моніторингу державних закупівель; узагальнення практики здійснення закупівель; підготовка і подання до Кабінету Міністрів України і Рахункової палати звітів про стан закупівель. Ці функції безпосередньо пов'язані з оцінюванням результатів проведення держзакупівель, важливого джерела інформації, яке в поєднанні зі світовим досвідом може бути використане під час формування стратегії розвитку системи державних закупівель.

За таких обставин вивчення міжнародної практики і розроблення методичних основ оцінювання результатів проведення держзакупівель є актуальним завданням, яке має сприяти вдосконаленню діяльності Уповноваженого органу і системи державних закупівель.

**Постановка проблеми.** Державні закупівлі є одним із основних механізмів витрачання бюджетних коштів. Якісне виконання державних функцій істотно залежить від результатів закупівель товарів, робіт і послуг. Підвищення результативності й ефективності бюджетних видатків є нагальною проблемою, на вирішення якої спрямовані основні зусилля органів державної влади і контролюючих органів, які постійно здійснюють оцінювання законності й ефективності процесів і процедур закупівель.

Оцінювання результатів закупівель здійснюється замовниками, уповноваженим органом і органами державного фінансового контролю, що можуть аналізувати окремі закупівлі, діяльність замовників чи систему закупівель у цілому. Існуючі підходи до оцінювання ґрунтуються на особливостях діючого законодавства і найчастіше охоплюють лише окремі стадії державних закупівель. В Україні нема загальноприйнятої методики оцінювання результатів закупівель, тому існує нагальна потреба у вивченні та узагальненні світового досвіду і створенні комплексного підходу до цієї процедури.

**Мета** – проведення аналізу існуючих підходів до оцінювання результатів державних закупівель для визначення основних вимог до побудови комплексної системи оцінювання результатів державних закупівель в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Програмою економічних реформ Президента України на 2010–2014 рр. [2] серед завдань економічного розвитку визначено такі: стабілізація державного бюджету; поліпшення управління державними фінансами; підвищення ефективності державних видатків. А це потребує зміни принципів і механізмів витрачання бюджетних

коштів, за якої державні закупівлі із засобу забезпечення поточної діяльності мають перетворитися в інструмент реалізації державної політики, економічного регулювання, стабілізації економіки, концентрації матеріальних і людських ресурсів, наукового і промислового потенціалу для реалізації стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни.

Таке перетворення передбачає необхідність трансформації системи державних закупівель на основі комплексного реформування всіх її етапів від складання річних планів до моніторингу виконання укладених договорів.

Для складання плану й управління процесом трансформації слід використовувати результати проведення оцінювання вихідного стану цієї системи і регулярного оцінювання змін, що відбуватимуться під час реалізації запланованих заходів.

Оцінювання системи державних закупівель здійснюється з використанням методичних підходів, які ґрунтуються на певних поглядах на ефективність закупівель, а також критеріях і показниках, що її характеризують.

Існуючі методики орієнтовані на певних суб'єктів оцінювання і відрізняються за об'єктами і завданнями його проведення.

Суб'єктами оцінювання можуть бути уповноважений орган, замовники торгів або органи контролю.

Об'єктами оцінювання можуть бути окремі закупівлі, діяльність замовників чи система закупівель у цілому. Оцінювання може здійснюватися в розрізі регіонів (територій), галузей, предметів і процедур закупівель методами порівняльного аналізу або виявлення динаміки зміни кількісних і якісних показників закупівель у часі.

Оцінювання результатів державних закупівель уповноваженим органом надає можливість користуватися лише показниками статистичної звітності замовників торгів чи інформацією, яка згідно з діючим законодавством оприлюднюється в інформаційній системі з питань державних закупівель.

Оцінювання ж результатів закупівель у системі заходів державного фінансового контролю надає доступ до широкого спектра даних управлінського обліку об'єкта оцінювання, що дає змогу застосувати комплексні методи аналізу даних.

Найбільша увага під час оцінювання результатів державних закупівель приділяється етапу здійснення закупівель (розміщення державних замовлень), тоді як оцінювання процесів планування закупівель і виконання укладених договорів лишається практично без відповідного методоло-

гічного забезпечення.

У методичних рекомендаціях щодо оцінювання ефективності проведення конкурсів з розміщення замовлень на постачання товарів для державних потреб [3] використовуються два типи показників:

- скорочення видатків бюджетних коштів (абсолютне і відносне; загальне абсолютне і відносне);

- порівняльна ефективність проведення конкурсів (абсолютна і відносна, загальна абсолютна і відносна).

Моніторинг розміщення державного замовлення на закупки для потреб Тульської області [4] здійснюється за такими показниками:

- питома вага окремих видів у загальній кількості закупівель;

- питома вага окремих видів закупівель у постачальників, зареєстрованих на території Тульської області, в загальній кількості такого виду закупівель;

- питома вага розірваних державних контрактів;

- середня кількість постачальників, що беруть участь в одному конкурсі;

- питома вага постачальників – суб'єктів малого підприємництва;

- загальна економія бюджетних коштів.

Методика оцінювання ефективності державних закупівель [5] призначена для оцінювання діяльності державних замовників з точки зору ефективності, законності, дисципліни виконання державних функцій щодо забезпечення державних потреб у товарах, роботах і послугах. Згідно з методикою проводиться оперативне оцінювання ефективності окремих закупівель, а також аналітичне оцінювання ефективності закупівель у цілому по замовниках і галузях.

Оперативне оцінювання ґрунтується на визначенні економії бюджетних коштів для кожної конкретної закупівлі. Показник ефективності визначається як різниця спочатку запропонованої ціни і ціни згідно з укладеним контрактом щодо початкової ціни закупівлі. Згідно з установленою шкалою оцінювання (0 – неефективно; менше 5% – низька ефективність; 5–12% – нормативна ефективність; 12–20% – висока ефективність; більше 20% – необґрунтована ефективність) усі неконкурентні процедури (закупівля в одного учасника) апіорі вважаються неефективними, тоді як ефективність вище 20% потребує перевірки обґрунтування початкової ціни, а також особливої уваги до виконання контракту переможцем торгів.

Під час аналітичного оцінювання ефективності

закупівель за підсумками звітного періоду (квартал, рік) для всіх державних замовників (а також галузей) розраховується комплексний показник ефективності як сума зважених показників:

- економії під час розміщення замовлень;
- дотримання законодавства під час розміщення замовлень;
- частки конкурентних закупівель;
- виконання планів під час розміщення замовлень;
- дотримання дисципліни виконання контрактів;
- обґрунтованості визначення початкової ціни контрактів.

Для розрахунку економії під час розміщення замовлень використовують не початкову ціну контракту, а середню галузеву ціну пропозицій учасників за звітний період.

Показник дотримання законодавства під час розміщення замовлень враховує наявність установлених порушень законодавства замовником у звітному періоді.

У разі визначення частки конкурентних закупівель (кількість проведених конкурсів, аукціонів, запитів цінових пропозицій до загальної кількості проведених закупівель) показник конкретного замовника співвідноситься з середнім показником по всіх замовниках.

Показник виконання планів під час розміщення замовлень враховує наявність незапланованих закупівель, нездійснення запланованих закупівель, порушення термінів проведення закупівель.

У разі визначення дотримання дисципліни виконання контрактів враховується наявність таких фактів:

- неукладання контракту;
- порушення термінів передачі контракту на підпис;
- порушення термінів реєстрації контракту;
- порушення зобов'язань згідно з контрактом;
- порушення термінів повідомлення про виконання (розірвання) контракту.

Обґрунтованість визначення початкової ціни контрактів оцінюється за її відхиленням від середньогалузевої ціни.

Методика оцінювання ефективності державних і муніципальних закупівель [6] дає змогу в динаміці оцінювати розвиток конкуренції, можливості економії бюджетних коштів і зменшення витрат, відхилення вартості контрактів від середньоринкових показників.

Використовуються чотири групи показників ефективності системи розміщення замовлень. Це зокрема показники:

- що характеризують частоту застосування способу розміщення замовлення;

- конкурентного середовища в галузі розміщення замовлень;

- вартісні показники ефективності;

- економії бюджетних коштів.

Ці групи включають у себе такі показники: структура застосованих способів розміщення замовлень; питома вага й абсолютні значення кількості проведених процедур розміщення замовлень за певний період; загальна вартість державних контрактів, укладених за результатами розміщення замовлення; вартість і питома вага вартості контрактів, укладених за підсумками розміщення замовлення в певний спосіб; кількість і питома вага учасників розміщення замовлення, що взяли участь у певних процедурах; питома вага й абсолютне значення кількості учасників розміщення замовлення, які є представниками малого підприємництва.

Крім показників ефективності запропоновані також середні норми, що ґрунтуються на результатах досліджень практики розміщення замовлень у попередні періоди, а також закордонної практики у цій сфері.

Ще один підхід до оцінювання ефективності розміщення державних замовлень [7] ґрунтується на припущенні, що держава з ринковою економікою повинна розміщувати замовлення на основі принципів економічної ефективності, конкуренції, розумної відкритості, справедливого ставлення до постачальників, з використанням переважно процедур відкритого конкурентного розміщення замовлень, з жорстким дотриманням встановлених нормативно-правовими актами процедур.

За цих умов складне завдання оцінювання економічної ефективності розміщення державних замовлень може бути зведене до простішого завдання – оцінювання якості роботи системи розміщення замовлень, оскільки якісно працююча система забезпечує ефект, що перевищує витрати на її функціонування.

Оцінювання якості роботи системи здійснюється з використанням трьох груп показників, які характеризують:

- дієздатність системи розміщення державних замовлень у цілому;

- проведення процедур розміщення замовлень і його загальні результати;

- проведення окремих процедур розміщення замовлень.

Показники дієздатності системи надають можливість оцінювати її відповідність нормам Федерального закону від 21.07.2005 № 94-ФЗ, а

також якісний рівень розвитку (наявність необхідних нормативно-правових актів, кількість і якість методичних документів, роботу органів контролю за розміщенням замовлень тощо).

Показники проведення процедур розміщення замовлень розраховуються у статичі (за звітний період) і динаміці (у порівнянні з попереднім періодом) і характеризують:

- частоту застосування процедур розміщення замовлень (частка таких процедур певного виду в загальній кількості проведених процедур; частка вартості контрактів, укладених за процедурами певного виду, у загальній вартості укладених контрактів; питома вага (у кількісному і вартісному вимірах) торгів, що не відбулися; частка аукціонів, проведених в електронній формі);

- конкурентне середовище (середня кількість учасників процедур розміщення замовлень; показники структури учасників розміщення замовлень; показники причин недопущення до участі в торгах; показники частоти і результативності оскарження процедур розміщення замовлень);

- середню ціну укладеного контракту (середня ціна контракту, укладеного: за результатами конкурсу; за результатами аукціону; за результатами запиту котирувань; на товарних біржах; з одним виконавцем);

- обсяг економії бюджетних коштів (абсолютна і відносна економія).

Показники здійснення окремої процедури розміщення замовлень характеризують ефективність розміщення замовлення:

- у порівнянні з максимально можливим значенням за певною процедурою;

- у порівнянні з середнім рівнем ефективності за певною процедурою.

Згідно з комплексним підходом до оцінювання ефективності державних закупівель [8] проводиться дослідження відповідності системи державних закупівель загальним принципам прокуременту, діяльності державного замовника на всіх етапах закупівель – від формування до виконання державного замовлення, ефективності окремої процедури закупівлі за критерієм економічності.

Під час дослідження системи державних закупівель беруться до уваги принципи прокуременту (відкритість і доступність всієї необхідної інформації), а також підзвітності і дотримання процедур (закупівельних за наявності державного і громадського контролю), відкритої і ефективної конкуренції (недопущення дискримінації), справедливості (дотримання рівних умов для всіх учасників закупівель).

Під час оцінювання прокуременту вста-

новлюються:

- міра відкритості і доступності законодавчої і нормативної бази;
- наявність доступних і чітких правил проведення торгів і документації;
- наявність і доступність довідкової інформації щодо організації і проведення процесу закупівель;
- міра доступності інформації щодо здійснюваних державних закупівель;
- міра доступності інформації щодо розглянутих скарг;
- транспарентність конкурсної (аукціонної) документації;

Під час оцінювання підзвітності і дотримання процедур визначаються:

- підзвітність державних замовників;
- дотримання закупівельних процедур;
- існування системи збору і моніторингу інформації щодо закупівель;
- своєчасність збору інформації;
- якість системи контролю;
- наявність системи контролю якості;
- міра підзвітності;
- своєчасність закупівель, виконання договорів і проведення розрахунків;
- взаємозв'язок закупівель з бюджетним процесом.

Під час оцінювання конкуренції в закупівлях встановлюється:

- забезпечення участі в закупівлях широкого кола постачальників;
- недопущення дискримінації;
- конкурентність закупівель;
- функціональність ринку державних контрактів;
- законодавче забезпечення ефективної конкуренції;
- засоби протидії нечесній конкуренції.

Під час оцінювання справедливості закупівель визначається:

- рівність усіх учасників процесу закупівель;
- ефективність механізму апеляції;
- обов'язковість виконання рішень за скаргами.

Діяльність державного замовника на етапі формування державного замовлення оцінюється за якісними характеристиками прийнятого ним плану-графіка розміщення державного замовлення. Запропонована автором сукупність показників надає можливість визначати:

- експертну оцінку обґрунтованості вибору способу розміщення державного замовлення залежно від суми і предмета закупівлі;
- експертну оцінку обґрунтованості і доцільності внесення змін і доповнень до плану-графіка

розміщення державного замовлення;

- відношення кількості змін, внесених до плану за звітний період, до кількості запланованих процедур (лотів).

Для отримання адекватної оцінки до уваги не беруться зміни і доповнення, внесені до плану з незалежних від замовника причин (надзвичайні ситуації, зміни законодавства, настанови вищих органів влади і управління).

Діяльність замовника на етапі розміщення державного замовлення автор комплексного підходу пропонує оцінювати за методикою [7].

Оцінювання ефективності виконання державного замовлення полягає у визначенні повноти і якості задоволення потреб державного замовника. Запропоновані показники надають можливість визначати відношення:

- здійснених закупівель до запланованої кількості торгів за звітний період;
- суми здійснених закупівель до запланованої суми торгів за звітний період;
- кількості додаткових угод до кількості укладених у звітному періоді контрактів;
- кількості контрактів з порушеннями термінів виконання до загальної кількості виконаних у звітному періоді контрактів;
- кількості контрактів, за якими застосовувалися штрафні санкції, до загальної кількості контрактів, виконаних у звітному періоді.

Ефективність окремої процедури закупівлі автор пропонує оцінювати за критерієм економічності, розрізняючи економію, отриману на етапі розміщення державного замовлення, і остаточну економію, що утворюється тільки після повного виконання державного замовлення.

Наведені підходи до оцінювання результатів державних закупівель у методичному плані є достатньо близькими, оскільки ґрунтуються на уявленні про забезпечення якості здійснюваних процесів завдяки дотриманню міжнародно визнаних принципів закупівель і норм діючого законодавства у цій сфері. Кількісні оцінки отриманого ефекту пов'язуються виключно з економією бюджетних коштів під час здійснення закупівель і відрізняються врахуванням (неврахуванням) витрат замовників на проведення торгів, використаними нормативами для оцінювання ефективності розміщення замовлень і деякими іншими, другорядними, на наш погляд, деталями.

Усі зазначені методики є інструментом локального управління державними закупівлями. Увага уповноваженого органу і органів державного фінансового контролю має бути зосереджена на законності і ефективності діяльності замовників,

починаючи від прийняття планів закупівель, до виконання умов укладених договорів.

Економія під час закупівлі є суто внутрішнім локальним критерієм ефективності, причому оцінювати слід не її, а обґрунтованість планів у частині доцільності закупівлі внесених до них товарів, робіт і послуг; рівень задоволення потреб замовника, враховуючи ще й експлуатаційні витрати після закупівлі товарів, робіт і послуг; вплив проведених закупівель на показники діяльності замовника, якість виконання покладених на нього функцій і надання державних послуг, досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку.

Для оцінювання реального довгострокового ефекту від проведених закупівель необхідно внести суттєві зміни до системи державного управління, запровадивши методи стратегічного планування і середньострокового бюджетування, але розгляд цих питань не є метою статті.

За цих умов існуючий досвід оцінювання результатів державних закупівель може бути використаний в Україні без суттєвих змін. Діючий Закон про здійснення державних закупівель унормовує здійснювані процеси на всіх стадіях від опублікування плану державних закупівель до укладання договорів про закупівлю, складання й оприлюднення звітів про результати здійснення процедур закупівель.

Стаття 3 Закону визначає такі принципи здійснення закупівель:

- добросовісна конкуренція серед учасників;
- максимальна економія й ефективність;
- відкритість і прозорість на всіх стадіях закупівель;
- недискримінація учасників;
- об'єктивна і неупереджена оцінка пропозицій конкурсних торгів;
- запобігання корупційним діям і зловживанням.

Таким чином під час оцінювання результатів державних закупівель згідно з українським законодавством можна використовувати критерій відповідності проведених процедур задекларованим принципам здійснення закупівель, а також критерій економічності в розумінні економії бюджетних коштів під час проведення закупівель. Визначення складу показників для оцінювання результатів

закупівель і алгоритмів їхнього розрахунку має виконуватися з використанням доступних уповноваженому органу джерел інформації (це перш за все документи, які підлягають обов'язковому оприлюдненню, форми яких розробляються і затверджуються уповноваженим органом згідно з пунктом 19 статті 8 Закону про здійснення державних закупівель).

### Висновки

Існуючі підходи до оцінювання результатів державних закупівель охоплюють стадії процесу закупівель від формування державного замовлення (складання плану) до укладання договорів (контрактів) з переможцями процедур закупівель. Основними критеріями оцінювання є дотримання загальних принципів прокюременту і економічність закупівель у частині економії бюджетних коштів. Оцінюванню підлягають окремі закупівлі, діяльність замовників і система закупівель у цілому.

Проведений аналіз показує доцільність застосування зазначених підходів в умовах діючого в Україні законодавства у сфері державних закупівель.

Отримані результати можуть бути використані під час розробки комплексної методики оцінювання ефективності державних закупівель.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України від 1 червня 2010 року № 2289-VI Про здійснення державних закупівель <http://me.kmu.gov.ua>
2. <http://www.president.gov.ua/>
3. Письмо Министерства экономического развития и торговли Российской Федерации от 27 марта 2003 г. № АИШ-815/05 «О методических рекомендациях по оценке эффективности проведения конкурсов на размещение заказов на поставки товаров для государственных нужд».
4. Положение о порядке сбора статистической и иной отчетности в сфере государственных закупок для нужд Тульской области и оценке эффективности государственных закупок для нужд Тульской области, утвержденное Постановлением администрации Тульской области от 27.06.2007 № 311.
5. <http://derpt.region.kostroma.net/gz/13.01.09/ocenzak.doc>
6. Серединцев Д. С. Развитие системы управления государственными закупками: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. – М., 2009.
7. Перов К. А. Оценка эффективности размещения заказов: общие подходы // Госзаказ. Управление, размещение, обеспечение. – 2007. – № 7. – С. 77–86.
8. Хвостов А. А. Вопросы контроля государственных финансов в части оценки эффективности государственных закупок // Вестник АККОР. – 2009. – №8. – С. 175–191.